

27/8

Den trägne alibisten

Professor Bök har ofta uppträtt som domare och profet. Han talar i efterhand om hur statsmännen skulle ha betett sig för att ordna allt till det bästa; kannstöperier av denna typ är ett väsentligt inslag i hans senaste bok. Han talar också ofta om hur världen egentligen är beskaffad och hur utvecklingen kommer att gestalta sig. År 1933 hyllade han Hitler som den store fredsfursten, år 1940 som den store erövraren och segraren. Han har inte haft tår i sina förutsägelser.

Dessemellan drar han sig tillbaka till en förment djupare tankesfär. Guds styr världen och ordnar allt till det bästa; vi människor skall därför ställa oss utanför och i begrundan och beundran följa hur Guds utvalda redskap, segrarna och stormakterna, ställer med mänsklighetens liv. Efter fel-spekulationerna kring Hitler

har detta finrum helt naturligt blivit professor Bööks huvudsakliga vistelseort. Som alibi för den maktdyrkan som han själv uppfattar som djupsinnig resignation söker han visa att berömda tänkare förr och nu egentligen funderat på samma sätt; tvångsrekryteringen av medbrottslingar, som drivs med förbluffande hänsynslöshet, omfattar bland andra Marx och Hegel, Tegnér och Geijer, Tocqueville och Burckhardt. Den senaste razzian har gjorts i några i sommar publicerade artiklar i Svenska Dagbladet.

Huvudtanken, framförd med en air av tung vishet, som kontrasterar mot reflexionernas trivialitet, är alldeles densamma som för femton år sedan. Inför Hitlers segrar måste den insiktsfulle begripa att det i själva verket var Gud som regisserade; så stora segrar måste betyda ett framsteg (även om

endast folk av Bööks klass kunde fatta det), och de stora framstegen är led i Guds världsplan. "Vi är alla vassrör som vajar hit och dit för stormen, och huvudena böjs utan åtskillnad, men vi är tänkande vassrör. Som sådana skall vi tänka ödmjukt, anställa fromma, uppbyggliga betraktelser, som det anstår ett bräckligt rö... Vi måste tro att den världshistoriens stora process som tänkaren kallat för kvalfull också är gudomlig." Alltså, det var moralen, inte spjärna mot Hitler, utan i stället i ödmjukhet inför skeendet hälsa honom som Guds ambassadör.

Nu är Hitler inte användbar för denna sorts djupsinne. Men hr Bök förtrötta inte. Ryssland har blivit "Europas huvudmakt". Kan vi kalla detta resultat av kriget "trösterikt och uppbyggligt? Ja, vi kan det; om vi nämligen kan ana och tro att detta faktum var den nödvändiga förutsättningen, den oundgängliga faktorn i den gudomliga försynens uppfostnings- och frälsningsplan med mänskligheten". Med nästan samma uttrycks sätt — varför inte bruka alldeles samma ord? — som inför Hitler betygar hr Bök alltså på Guds vägnar att Rysslands maktställning är i sin ordning.

Som "filosofi" är detta under all kritik. "Allt som är, är rätt": denna Popes sats är den obeskrivligt torftiga kärnan i tankegången. Som mänsklig beaktelse är saken ännu mera olustig. Hr Bök är för snabb i vändningarna; han hade fel då han gav Hitler försynens fullmakt 1940, och han borde ha lärt sig att inte så beskäftigt falla Gud i ämbetet. Då han nu, för att bruka hans egna ord, vid det mänskliga medvetandets yttersta horisontlinje anar det utsägliga och fördolda bakom den blå förlåten är realiteten helt enkelt att han än en gång är en alltför toujours betjänt bakom historiens disk, att han visar sin iver att avsäga sig förnuft och värde-ring inför makten.